

อรรถรสการฟัง | **ดนตรีไทย**

ดนตรี

เครื่องดนตรี คือ เครื่องมือที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้บรรเลงให้มีเสียงดังเป็นทำนองเพลง ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน การแบ่งเครื่องดนตรี โดยอาศัยอากัปภิกิริยาในการบรรเลง แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. เครื่องดนตรีประเภทดีด
2. เครื่องดนตรีประเภทสี
3. เครื่องดนตรีประเภทตี
4. เครื่องดนตรีประเภทเป่า

1.เครื่องดนตรีประเภทดีด ใช้มือดีด หรือดีดด้วยวัสดุอื่นเกิดเป็นเสียง ดีดที่สายซิ่ง ใช้ นิ้วกดที่สาย แล้วดีดให้เกิดเป็นเสียง 7 เสียงได้แก่ พิณ ซึ่ง จะเข้ กระจับปี่

2.เครื่องดนตรีประเภทสี มีเสียงเกิดจากการสีของคันชักที่ทำมาจากหางม้าสีลงบนสาย ที่ทำมาจากไหม หรือเอ็น มี 2-3 สาย มีคันทวนและกะโหลก ได้แก่ สะล้อ ซอสามสาย ซอด้วง ซออู้ ซออีสาน ซอมอญ

3.เครื่องดนตรีประเภทตี จำแนกได้อีก 3 ประเภท คือ

3.1 เครื่องตีทำด้วยไม้ ได้แก่ กรับคู่ กรับพวง

3.2 เครื่องตีทำด้วยโลหะ ได้แก่ มโหระทึก ฆ้อง ฉิ่ง ฉาบ ระฆัง กังสดาล

3.3 เครื่องตีทำด้วยหนัง ได้แก่ กลองทัด กลองตุ้ม ตะโพน บัณเฑาะว์ กลองมลายู

4.เครื่องดนตรีประเภทเป่า ได้แก่ แตรเขาควาย แตรรองอน แตรสังข์ ปี่ใน ขลุ่ย ปี่ ซอ ประเภทของวงดนตรีไทย

การผสมวงดนตรีไทย

การผสมวงดนตรีไทย มี ดังนี้

1. วงขับไม้ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ซอสามสาย โทณ กระจับปี่ และผู้ขับร้อง
2. วงเครื่องกลองแขก ประกอบด้วยเครื่องดนตรี กลองมลายู ปี่ ฆ้องโหม่ง
3. วงเครื่องสาย ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ฉิ่ง ฆ้อง โทณ

รำมะนา

4. วงปีพาทย์ มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ได้แก่

4.1 วงปีพาทย์ชาตรี มี ปี่นอก ข้องคู่ โทนชาตรี ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ข้องวงใหญ่

4.2 วงปีพาทย์เครื่องห้า มี ระนาดเอก ปี่ใน ตะโพน กลองทัด ข้องวงใหญ่ ฉิ่ง

4.3 วงปีพาทย์เครื่องคู่ มี ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ปี่ใน ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ข้องวงใหญ่ ข้องวงเล็ก

4.4 วงปีพาทย์เครื่องใหญ่ มี ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ข้องวงใหญ่ ข้องวงเล็ก ปี่ใน ปี่นอก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก

5. **วงมโหรี** เป็นวงดนตรีที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด มีเครื่องดนตรีทุกประเภท เป็นการรวมวงเครื่องสายกับปี่พาทย์เข้าด้วยกัน วงมโหรีมี 3 ชนิด คือ

5.1 วงมโหรีเครื่องเดียว มี ระนาดเอก ซออวง ซอ ขลุ่ย จะเข้ โทน รำมะนา ฉิ่งฉาบ

5.2 วงมโหรีเครื่องคู่ มี ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ซอสามสาย (อย่างละ 2) ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซออวงเล็ก ซออวงใหญ่ ขลุ่ยหนีบ ขลุ่ยเพียงออ โหม่งราว ฉิ่ง ฉาบ กรับพวง โทน รำมะนา

5.3 วงมโหรีเครื่องใหญ่ มีเครื่องดนตรีครบทุกประเภท และสมบูรณ์มากที่สุด โดยเพิ่มระนาดเอกเหล็ก และระนาดทุ้มเหล็กเข้าไป มีขลุ่ยอู้อีกหนึ่งชิ้นหนึ่งด้วย ดนตรีสากล เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวตะวันตกได้นำมาเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก จึงทำให้ทุกชนชาติทุกภาษาสามารถเล่นดนตรีสากลได้ ทั้งนี้เพราะเครื่องดนตรีสากลมีมาตรฐานเดียวกัน และใช้ โน้ต บันทึกรทำนองเพลง

นาฏศิลป์

นาฏศิลป์ไทย เป็นการแสดงท่าทาง โดยการรำรำ ซึ่งตามปกติจะใช้ดนตรีและการขับร้อง ประกอบอยู่ด้วย เช่น ระบำ รำฟ้อน เซิ้ง ละคร โขน

1. **ระบำ** การแสดงท่าทางรำพร้อมกันเป็นหมู่ เป็นชุด ไม่มีการดำเนินเรื่อง เช่น ระบำไก่ ระบำเทพบันเทิง ระบำศรีวิชัย ระบำดอกบัว
2. **รำ** เป็นการแสดงท่าทางด้วยวงแขน มือที่อ่อนช้อยสวยงาม เป็นการแสดงคนเดียวหรือหมู่ เช่น รำศรีนวล รำแม่บท รำโคม
3. **ฟ้อน** เป็นการรำแบบพื้นเมืองของภาคเหนือ ด้วยลีลาที่ค่อนข้างจะเชื่องช้า แต่งกายแบบพื้นเมือง เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนเงี้ยว

4. **เซิ้ง** ศิลปะการรำรำแบบพื้นเมืองภาคอีสาน ใช้จังหวะเร็ว สนุกสนาน ได้แก่ เซิ้งสวิง เซิ้งกระติบ เซิ้งบั้งไฟ (นำขบวนแห่บั้งไฟ)

5. **ละคร** เป็นศิลปะการแสดงที่ผูกเป็นเรื่องราวเป็นตอน ๆ ตามลำดับ ประกอบด้วย บทร้อง รำ ทำท่าทาง บทเจรจา ใช้ดนตรีประกอบการแสดง มีการจัดฉากให้สอดคล้องกับเรื่องราว ได้แก่

5.1 ละครชาตรี เป็นต้นแบบของละครรำ ใช้ผู้แสดง 3 คน มีวงปี่พาทย์บรรเลง

5.2 ละครนอก เป็นกระบวนการร้องรำที่ค่อนข้างจะรวดเร็ว เรื่องตลกขบขัน มีวงปี่พาทย์บรรเลง เดิมผู้ชายแสดง ปัจจุบันผู้แสดงเป็นชาย-หญิง

5.3 ละครใน มุ่งเน้นศิลปะการรำรำเป็นสำคัญ ยึดระเบียบประเพณี ใช้เพลงไพเราะ ไม่นิยมตลกขบขัน ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน

5.4 ละครดึกดำบรรพ์ เป็นละครที่ผู้แสดงร้องเอง รำเอง เจรจาเอง มีการแต่งกาย มีฉาก ประกอบตามเนื้อเรื่อง มีวงดนตรี วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

5.5 ละครพื้นทาง เป็นละครแบบผสม ทำเอาศิลปการแสดง ท่าทางของชาติอื่นมาผสม กับศิลปะของไทย แต่งกายตามเนื้อเรื่อง แบ่งการแสดงออกเป็นชุด

5.6 ละครร้อง ใช้การร้องเป็นหลัก ดำเนินเรื่อง ไม่มีรำ ใช้ท่าทางประกอบการแสดง

5.7 ละครพูด เป็นละครสมัยใหม่ ใช้การพูดดำเนินเรื่องแทน การร้อง

6. โขน เป็นศิลปการแสดงของไทย รูปแบบหนึ่ง มีทั้งการรำ การเต้น ออกท่าทางเข้ากับดนตรี ผู้แสดงสมมุติเป็นตัวยักษ์ ตัวลิง เทวดา ตัวพระ ตัวนาง โดยสวมหน้า เรียกกันว่า “หัวโขน” ผู้แสดงไม่ต้องร้อง จะมีผู้พากย์และร้อง ซึ่งเรียกว่า “ตีบท” เรื่องที่นำมาแสดง คือ เรื่อง รามเกียรติ์ โขนมี 5 ชนิด คือ

โขนกลางแปลง

โขนโรงนอก (โขนนั่งราว)

โขนโรงใน

โขนหน้าจอ

โขนฉาก

นาฏยศัพท์

นาฏยศัพท์ เกี่ยวกับการใช้มือ

วง เป็นการตั้งแขนคล้ายครึ่งวงกลม ตั้งมือขึ้น นิ้วทั้งสี่เรียงชิดติดกันหลบหัวแม่มือเล็กน้อยแล้วหันฝ่ามือออกนอกตัวหักข้อมือเข้าหาลำตัว ตั้งวงมี 4 ชนิด คือ วงบน วงกลาง วงล่าง วงหน้า

จีบ เป็นการจรดนิ้วมือเข้าหากัน นิ้วหัวแม่มือกับข้อสุดท้ายของปลายนิ้วนิ้วชี้ นิ้วอื่น ๆ กรีดคล้ายพัด การจีบมี 5 ลักษณะ คือ จีบหงาย จีบคว่ำ จีบปรกข้าง จีบปรกหน้า

เดินมือ เป็นการเคลื่อนมือทั้งสองข้างสลับกันในท่ารำ จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับจังหวะนาฏยศัพท์ เกี่ยวกับการใช้เท้า

กระดกเท้า เป็นการยกเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหลัง ให้น่องชิดโคนขาแล้วหักข้อเท้า

ก้าวเท้า เป็นการก้าวเท้าไปข้างหน้า และก้าวเท้าไปข้างหลัง โดยเอาส้นเท้าแตะลง

ก้าวข้าง เป็นการก้าวเท้าออกไปทางด้านข้าง ด้วยเท้าข้างใดข้างหนึ่ง เปิดส้นเท้าหลังด้วย

จรดเท้า ใช้จมูกเท้าแตะพื้น วางส้น จรดส้นเท้าข้างใดข้างหนึ่ง

การรำวง

รำวง เป็นศิลปะการเล่นพื้นเมือง โดยผู้รำจะต้องยืนรำเป็นวงกลม อาจยืนอยู่กับที่ หรือเดินรำ เรียง กันไป ดนตรีที่นิยมใช้ คือ โทณ บทร้องส่วนใหญ่เป็นบท หยอกเย้า ชมโฉม รำพันรัก บท จากกันเพลงรำวง ได้แก่ “ยวนยาเหล ยวนยาเหล หัวใจว่าแห้ว ไม่รู้จะเหไปหาใคร”

รำวงมาตรฐาน เป็นการเล่นที่ประยุกต์มาจากรำวงพื้นเมืองหรือรำโทณ ซึ่งกรมศิลปากรเป็นผู้ จัดระเบียบของการรำเพื่อให้ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพลงต่าง ๆที่ใช้ในการรำจะมีความสัมพันธ์ทำรำ ได้แก่

- เพลงงามแสงเดือน ทำรำสอดสร้อยมาลา
- เพลงชาวไทย ทำรำชักแป้งผัดหน้า
- เพลงรำมาชิมารำ ทำรำ รำสาย

- เพลงคืนเดือนหงาย ทำรำสอดสร้อยมาลาแปลง
- เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ
โหล ทำรำแขกเต้าเข้ารัง และผาลาเพียง
- เพลงดอกไม้ของชาติ ทำรำยั่ว
- เพลงหญิงไทยใจงาม พรหมสีหน้า และยุงพื่อนหาง
- เพลงดวงจันทร์ขวัญฟ้า
แปลง ช้างประสานงา และจันทร์ทรงกรด
- เพลงยอดชายใจหาญ (หญิง) ชะนีรายไม้ (ชาย) จ่อเพลิง
ภาพ

การแสดงเพลงพื้นบ้าน

การแสดงเพลงพื้นบ้าน หรือเพลงพื้นเมือง การแสดงหรือการเล่นของในแต่ละท้องถิ่น จะแฝงเอาไว้ด้วยศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และจิตใจของคนแต่ละท้องถิ่น

ประเภทของการแสดงท้องถิ่น

1. เพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงที่ชาวบ้านคิดคำร้องและท่าทางในการแสดงตามวิถีชีวิตในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย เพลงอีแซว ลำตัด เพลงเทพทอง เพลงโคราช เพลงบอก เพลงแคน เพลงหมอลำ ฯลฯ

2. รำพื้นเมือง คือ ระบำ รำ ฟ้อนที่กำเนิดมาจากถิ่นต่าง ๆ เช่น ฟ้อนเทียน ฟ้อนเล็บ ฟ้อนภูไท รำวง รำกลองยาว รำศรีนวล

การแสดงพื้นบ้านภาคต่าง ๆ

1. **เพลงพื้นบ้านภาคกลาง** เพลงพวงมาลัย เพลงเหย่ย เพลงฉ่อย ฯลฯ นิยมเล่นกันในเทศกาล ตรุษ สงกรานต์ สารทไทย การแต่งกายผู้แสดงจะนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อสีลายดอก
2. **การแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ** ได้แก่ ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ด้วยท่วงท่าลีลากรีดกราย นุ่งผ้าสีนํ้า ห่มสไบ เก้าอี้มมวยทรงสูง สวมเล็บยาวทั้ง 4 นิ้ว
3. **การแสดงพื้นเมืองภาคอีสาน** ได้แก่ เซิ้งบั้งไฟ หมอลำ เซิ้งสวิง เซิ้งกระติบ การแสดงไม่มีแบบแผน เป็นรำ ทำท่าทางที่สนุกสนาน นำขบวนแห่บั้งไฟ การแต่งกายนุ่งผ้าสีนํ้า เสื้อแขนกระบอก ชายนุ่งกางเกงขาก๊วย เสื้อคอกลม ผ้าขาวม้าคาดพุง
4. **การแสดงพื้นเมืองภาคใต้** ได้แก่ โนรา หนังตะลุง เพลงบอก การแสดงโนรา แต่งกายนุ่งผ้าสนับเพลา มีสังวาล ทับทรวง ปิ่นหม่อง ผ้าห้อยหน้า จีบหางหงส์ กำไลต้นแขน ปลายแขนส่วนหนังตะลุง ใช้คนเป็นผู้เชิดตัวหนังที่ทำด้วยหนังวัว หนังควายขูดจนบาง แกะสลัก ระบายสีสวยงาม มีทั้งตัวพระ ตัวนาง ฤๅษี ตัวตลก ปราสาทราชวัง ฯลฯ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดงหนังตะลุง ได้แก่ ทับ 2 ลูก ฆ้องคู่ ปี่ ซอ กลองตุ๊ก ฉิ่ง และกรับ ปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้เครื่องดนตรีสากลด้วย

แหล่งอ้างอิง

ชำเลื่อง มณีวงษ์, ศิลปะ (2) ดนตรี นาฏศิลป์ เรียนรู้หลักการพื้นฐาน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 4 กันยายน 2550. เข้าถึงได้จาก

<http://gotoknow.org/blog/manee01/103371>